

De klankwet *raising*

BA-werkstuk

Linus Ezechiël Band

3149943

Keltische Talen en Cultuur

Universiteit Utrecht

05-07-2010

Aantal woorden: 4916

Inhoudsopgave:

Lijst met afkortingen	2
Toelichting symbolen	3
0. Inleiding	4
1. Wat er al geschreven is	5
2. Het materiaal	10
3. Conclusie	13
Bibliografie	16

Lijst met afkortingen:

En.	Engels
Gall.	Gallisch
Got.	Gothisch
Gr.	Grieks
Lat.	Latijn
L. Lat.	Laat Latijn
OE	Oudengels
Og.	Ogamiers
OHD	Oudhoogduits
OI	Oudiers
ON	Oudnoors
PI	Primitief Iers
PK	Proto-Keltisch

Toelichting van symbolen

/μ/	/β̃/, een nasale bilabiale stemhebbende fricatief
/N/	een lange /n/
/L/	een lange /l/
/R/	een lange /r/
C	medeklinker
V	klinker
:	geeft aan dat de voorgaande klinker lang is
'	geeft de beklemtoonde lettergreep aan
j	geeft aan dat de voorgaande medeklinker palataal is
∅	betekent 'niets'
<	komt klankwettig voort uit
>	wordt klankwettig tot
*	geeft aan dat het om een gereconstrueerde vorm gaat
**	geeft aan dat het woord niet bestaand is

0. Inleiding

0.1 Binnen de chronologie die de klankveranderingen van het Proto-Keltisch naar het Oud Iers beschrijft zijn er enkele klankwetten die nog niet helemaal duidelijk zijn. Eén van die klankwetten betreft de *regressieve metafonie*, de klankverandering van een klinker onder invloed van een klinker in de daarop volgende lettergreep, genaamd *raising*. Deze zorgde ervoor dat een korte *e* en *o* tot *i* en *u* werden als de volgende lettergreep een *i* of een *u* bevatte. Deze regel gaat echter lang niet altijd op en er zal in dit werkstuk dan ook onderzoek naar gedaan worden.

0.2 In het eerste hoofdstuk zal het probleem verder toegelicht worden en gekeken worden hoe anderen getracht hebben het op te lossen met hun eigen variaties op de klankwet, hun visies op aan *raising* verwante klankwetten en de plaatsing ervan in een relatieve chronologie. In het tweede hoofdstuk zal materiaal verzameld worden waarmee gepoogd zal worden bepaalde tendenzen te vinden die het probleem verder zouden kunnen toelichten. Wegens de grootte van dit onderwerp zal er in dit werkstuk maar naar één grammaticale klasse gekeken worden, namelijk zelfstandige naamwoorden van de o-stamvervoeging, bestaande uit een enkele lettergreep. In het laatste hoofdstuk zal op basis van het verzamelde en verwerkte materiaal geprobeerd worden meer licht te werpen op deze simpele maar ingewikkelde klankwet.

1. Wat er al geschreven is

1.1.1 Zoals in de inleiding al gezegd werd is *raising* een vorm van *regressieve metafonie* die ervoor zorgde dat *e* en *o* tot *i* en *u* werden als ze gevolgd werden door een lange of korte *i* of *u*. Zoals we straks zullen zien zegt McCone¹ dat alleen klinkers in een beklemtoonde lettergreep onderhevig aan deze klankwet.

1.1.2 Thurneysen legt ons dit laatste uit aan de hand van de werkwoorden *ad-suidi* en *do-sluindi*². Deze twee vormen zagen er in een ouder stadium uit als **-sodit* en **-slondit* waarbij de beide *o*'s later verhoogd werden tot *u*. De werkwoorden hebben echter de prototonische gesyncopeerde vormen *asstai* /aSt^xi/ en *diltai* /di:lT^xi/. De klemtoon kwam bij deze op *ad-* en *do-* te liggen waardoor de oude *o*'s niet meer in de beklemtoonde lettergreep zaten. Als deze nu alsnog verhoogd zouden zijn, dan zouden door de derde palatalisatie, die op syncope³ volgde, beide medeklinkergroepen palataal geweest zijn, dus ***aissti* en ***dilti*. Een gesyncopeerde gesloten klinker (*i*, *e* of *u*) zorgde er tijdens die palatalisatie namelijk voor dat de nieuw ontstane medeklinkergroep palataal werd. Uit het feit dat dit niet de vormen zijn die we terugvinden in het Oudiers kunnen we afleiden dat verhoging alleen in beklemtoonde lettergrepen plaatsvond.

1.1.3 Naast *raising* zijn er ook *u-infectie*, waarbij een *u* in de volgende lettergreep de voorgaande korte klinker in een diftong veranderde, en *lowering*, het verlagen van *i* en *u* naar *e* en *o* als er in de volgende lettergreep een lange of korte *a* of *o* stond. *Lowering* kon echter ook *u* tot *o* maken als deze gevolgd werd door een *e*. Als men *raising* wil behandelen kan men deze twee niet buiten beschouwing laten. Vanaf nu zal in deze scriptie naar de termen *raising* en *lowering* als *verhoging* en *verlaging* verwezen worden.

1.1.4 Waar ook naar gekeken moet worden zijn de klankwetten die dichtbij staan in de chronologie. Dit moet niet alleen als een chronologische nabijheid, maar ook als een fonologische nabijheid geïnterpreteerd worden; klankwetten die een fonologische omgeving creëren die zich wel of niet leent tot verhoging. Deze laatste klankwetten zullen ook in een later hoofdstuk behandeld worden zodra zal blijken welke fonetische omgevingen zich het best lenen tot verandering of behoud van de klinker.

1.1.5 De drie meest complete chronologieën zijn die van Kim McCone⁴, Frederik Kortlandt⁵ en Damian McManus⁶. Er zal van ieder van deze de interpretatie van verhoging en dier omgeving en

¹ McCone, Kim, *Towards a relative chronology of ancient and medieval Celtic sound change*, Maynooth (1996) 110.

² Thurneysen, Rudolf, *A grammar of Old Irish*, revised and enlarged ed., vert. D.A. Binchy en Osborn Bergin (Dublin 1946) 98.

³ Bij woorden die uit meer dan twee lettergrepen bestaan verdwijnen onbeklemtoonde klinkers in alle even lettergrepen, behalve de laatste. Dus CVCVCVCV > CVCCVCV.

⁴ McCone, Kim, *Towards a relative chronology of ancient and medieval Celtic sound change*, Maynooth (1996).

verwante klankwetten gegeven worden. De chronologie van McCone is de meest uitgebreide en zal daarom als eerste behandeld worden.

1.2.1 In het hoofdstuk ‘*Umlaut and other changes in vocalism*’⁷ worden drie klankveranderingen als cruciaal aangeduid: (a) het verkorten van een onbeklemtoonde lange klinker, behalve voor *-h*, (b) verhoging en (c), verlaging.⁸ Deze klankwetten krijgen voor het gemak letters toegewezen omdat er in de loop van dat hoofdstuk constant naar verwezen wordt. Het rijtje wordt al vooraf gegaan door een verwijzing, namelijk tijdens de uitleg dat de klemtoon in het Iers op de eerste lettergreep van het woord moet hebben gestaan tegen de tijd dat de klankwet die hij (a) noemt in effect trad. De enige woorden die niet aan deze regel voldeden waren een paar samengestelde woorden zoals *in-nocht* ‘vanavond’ en *inn-uraid* ‘vorig jaar’ én de deuterotone vormen van samengestelde werkwoorden zoals *do-beir* ‘geven’ (/do’b^jer^j/) in tegenstelling tot prototone vormen als *tabair* (/’taβər^j/).

1.2.2 Het wordt uitgelegd dat verhoging veel beperkter was dan verlaging, en dat zich dat niet alleen daarop betrok dat de eerste in tegenstelling tot de tweede beperkt was tot de beklemtoonde lettergreep. De enige restrictie op *verlaging* zou zijn dat *i* niet verlaagd werd als *nd* volgde zoals gezien kan worden bij *find* ‘wit’ (< PK **wind-os/-a*:). McCone stipt meteen al aan dat verhoging vaak niet opgaat als de klinkers gescheiden waren door een stemloze medeklinker of een groep medeklinkers. Het woord ‘vaak’ geeft al aan dat de precieze details nog niet duidelijk zijn. Nominatief enkelvoud *ech* ‘paard’ en *nert* ‘kracht’ (< **ekwos* en **nertom*) met onverhoogd genitief enkelvoud *eich* en *neirt* (< **ekwi*: en **nerti*:) worden onder anderen aangevoerd als voorbeelden waar deze beperking van kracht zou zijn.

Voordat verhoging plaatsvond zou een beklemtoonde *e* tot *æ*⁹ geworden zijn als deze voor *γ* of *γw* en *e* of *i* stond, tenzij de volgende lettergreep een *j* bevatte. Deze *æ* werd later tot *a*. Zo zien we nom. ev. **deγwih* > **dæγwih* > OI *daig* ‘vlam’ maar gen. ev. **deγwo:h* > OI *dego*; dat. ev. **tegesi* > **tegis* > **teγih* > **tæγih* > OI *taig* maar nom./acc. ev. **tegos* > **teyah* > OI *tech* ‘huis’ en gen. ev. **tegesos* > **teγisos* > **teγijah* door (b) > **tiγejah* door (c) > OI *tige*. Het tegenovergestelde effect zou te zien zijn voor *xr*, zoals in **dakro-* > **dæxr* > **dε:r* > OI *dér* ‘traan’, waar juist een *a* tot *æ* wordt. Wat verder interessant is, is dat hij zegt dat uit het voorbeeld *feidid*, *-feid* blijkt dat voor een dentaal de verandering van *e* naar *æ* niet voorkwam, bewijs dat tegen deze theorie zou spreken zou te verwerpen

⁵ Kortlandt, Frederik, *The Old Irish Absolute and Conjunct Endings and Questions of Relative Chronology*, *Ériu* 30 (1979) 35-53.

⁶ McManus, Damian, *A Guide to Ogam*, Maynooth (1991).

⁷ McCone, Kim, *Towards a relative chronology of ancient and medieval Celtic sound change*, Maynooth (1996) 109-115.

⁸ Ibid. 110.

⁹ Deze werd later tot *a*.

zijn op basis van analogie^{10, 11}. Een andere theorie die door McCone wordt aangehaald is die van Schrijver¹², die ons toont dat, toen er nog sprake was van een Eiland-Keltische taal, *e* tot *æ* werd voor *ge/i*. De *æ* die op deze manier ontstond kon later door verhoging veranderd worden in *i* zoals bij PK gen. ev. **tegesos* ‘van een huis’ > **tæyehah* > **tæy’iah* > **tiy’iah* door verhoging, > OI *tige*. Onverhoogde *æ* werd tot *a*, PK dat. ev. **tegesi* > **teges* > **tæges* > **tæy’eh* > OI *taig*. De fonetische motivatie achter deze klankverandering zou kunnen zijn geweest dat de velaire klank **g* een voorgaande **e* in de richting van **a* trok. Deze klank was dan benadrukt door het fonetische contrast met de gesloten klinker in de volgende lettergreep.

1.2.3 McCone verdeelt u-infectie in twee delen. Het eerste deel bestond uit de diftongisering van beklemtoonde *a* naar *au* voor een *u/u*: in de volgende lettergreep, bijvoorbeeld nom. ev. *ball* ‘ledemaat’ < **baLah* < **baLos* tegenover dat. ev. *baull* < **bauLu* < **bauLu:(i)* en acc. mv. *baullu* < **bauLu:* < **bauLu:s*. Og. CALUNO- > **Cauluna-* > **Caulona-* > OI *Caulann* zou aantonen dat dit voor verlagings plaatsvond. Onbeklemtoonde *a* was niet onderhevig aan u-infectie zoals te zien zou zijn bij *marbad* ‘het doden’ < **marwaθuh* < **marwa:tus*. Het tweede deel was het ontstaan van de diftongen *eu*, *iu* en *ou* door het effect van een korte *u* in de volgende lettergreep. Dus **wiru:* > **wiru* door (a) > **wiuru* > OI dat. ev. *fiur* ‘(aan een) man’ tegenover **wiru:h* > **wiru* > OI acc. mv. *firu*. U-stam nom. ev. *fius* ‘kennis’ < **wissuh* en *mes* < **messuh* laat zien dat *ss* de u-infectie van een beklemtoonde *e* blokkeerde. Onbeklemtoonde *e* was wel gewoon onderhevig aan de klankwet: OI *tomus* ‘meting’ < **toµeu(s)suh* < **toµessuh* < **to-messus* en *dorus* ‘deur’ < **doreu(s)suh* < **doressuh* < **d(w)ores-tu-s*.

1.2.4 De door een eerdere klankwet¹³, die voor een nasaal plus obstruent, dubbele nasaal of een finale nasaal een *a* tot *æ* maakte, ontstane *æ* ging weer terug naar *a* als deze voor *mb* of *nd* stond gevolgd door een *a*, *o* en waarschijnlijk gesloten *u*¹⁴. Zo bijvoorbeeld OI *land* ‘land’ < **LaNd-a* < **LæNd-a*: < PK **land-a*: en OI *camb* ‘gebogen’ < **kamb-ah* < **kæmb-ah/-a*: < PK **kamb-os/-a*:. Een *æ* die echter voor een *ŋg(w)* stond of voor een *mb* of *nd* gevolgd door een *i* of *e*, werd verhoogd naar een *i*: bijvoorbeeld OI *cimbid* ‘gevangene’ < **kɪmb-ijaθih* < **kæmb-ijaθih* < **kamb-ijatis* en OI *ind-* ‘in’ < **ɪNde* < **æNde* < PK **ande* (Gall. *ande-*). Deze neutralisatie van de klank zou voor de verlagings bij

¹⁰ Analogie houdt in dat een onregelmatige vorm hervormd wordt op basis van een andere vorm. Een voorbeeld hiervan is de oude verleden tijd van het Nederlandse werkwoord *wassen*, *wies*. Deze vorm is naar analogie van *passen*, *paste* geworden tot *waste*.

¹¹ McCone, Kim, *Towards a relative chronology of ancient and medieval Celtic sound change*, Maynooth (1996) 111.

¹² Schrijver, Peter, *Studies in British Celtic Historical Phonology*, Amsterdam (1995) 138-141.

¹³ Ibid. 106.

¹⁴ Dit betekent dat deze waarschijnlijk uitgesproken werd als [ɥ] in plaats van [u].

(c) geplaatst moeten worden vanwege PK **tangwa:t- > *tæŋgwa:θ- > *tɪŋgwa:θ- > *teŋgwa:θ- > OI tengae* ‘tong’.

1.2.5 Wat McCone samengevat zegt over verhoging, verlaging en u-infectie is allereerst dat verhoging alleen in beklemtoonde lettergrepen plaatsvond en dat een stemloze medeklinker of een groep medeklinkers verhoging vaak tegenhield. Verlaging leek alleen niet plaats te vinden bij een *i* die door *nd* gevolgd werd. Bij u-infectie kon beklemtoonde *a* wél tot *au* worden in tegenstelling tot de onbeklemtoonde *a*. Het ontstaan van *eu*, *iu* en *ou* gebeurde alleen als in de volgende lettergreep een korte *u* volgde. De enige uitzondering op de regel was dat een beklemtoonde *e* niet geïnfecteerd werd als deze gevolgd werd door *ss*.

1.3.1 Kortlandt levert ons een andere verklaring voor verhoging en verlaging.¹⁵ De eerste palatalisatie dient volgens hem vóór metafonie geplaatst te worden en had zijn eigen stempel te drukken op de klankwet.

1.3.2 Het verschil tussen gesloten (*i* en *u*) en mid-gesloten (*e* en *o*) korte klinkers neutraliseerde als de volgende lettergreep een gesloten klinker (kort of lang) bevatte. Als deze fonetische omgeving vervolgens veranderde, werd de geneutraliseerde klank, die oorspronkelijk een variant was, gefonemiseerd¹⁶. Zo zien we bijvoorbeeld OI *muinél* ‘nek’ < **munexlah* fonemisering door verlaging van *i*, < **munixlah* door neutralisatie ontstane verhoogde variant op *o*, < **monixlah*. Onbeklemtoonde lettergrepen zouden volgens hem niet anders behandeld moeten worden behalve dat verhoging van *e* naar *i* tegengehouden werd door een voorgaande ongepalataliseerde medeklinker. Een voorbeeld hiervan is *sonairt* ‘sterk’ < **sunertih*, de *n* is niet gepalataliseerd en dus verhoogde de *e* niet naar *i* en neutraliseerde op zijn beurt dus niet de *u* in de eerste lettergreep. Deze *u* verlaagde vervolgens, zoals we zo bij 1.3.4 zullen zien, naar *o*.

1.3.3 Bij u-infectie zien we hetzelfde verschijnsel; dat een klank die in eerste instantie enkel een variant was, gefonemiseerd werd zodra de fonetische omgeving die u-infectie oorspronkelijk veroorzaakte, veranderde. Dit kon gebeuren door metafonie of apocope¹⁷, maar als dit niet het geval was, was er ook geen sprake van fonemisering. Bijvoorbeeld acc. mv. *firu* < **wiru:h* en absolute werkwoordsvorm *biru* < **biru:h*. Verder wordt ook uitgelegd dat u-infectie pas na verhoging plaatsvond. Dit wordt aangetoond aan de hand van vormen als conjunct *-biur* ‘ik draag’ < **-biuru:* < **-biru:* < **-beru:*.

¹⁵ Kortlandt, Frederik, *The Old Irish Absolute and Conjunct Endings and Questions of Relative Chronology*, *Ériu* 30 (1979) 42-43.

¹⁶ Fonemisch houdt in dat dit een onafhankelijke klank is in het hoofd van de spreker. Fonemisering betekent hier dat de klank die eerst alleen een variant was van dezelfde klank was (dus /i/ in plaats van de oorspronkelijke /e/ door een *i* in de volgende lettergreep) nu fonemisch wordt.

¹⁷ Het verdwijnen van laatste lettergrepen. **-V(C) > ∅*, **-V:C > -V*. Alleen *r* verdween niet.

1.3.4 Na het verkorten van onbeklemtoonde lange klinkers in niet laatste lettergrepen, neutraliseerde wederom het verschil tussen gesloten (*i* en *u*) en mid-gesloten (*e* en *o*) klinkers, ditmaal door een lange of korte *a*, *o* of *e* in de volgende lettergreep. De geneutraliseerde klinker werd tot de corresponderende mid-gesloten klinker, dus *i* > *e* en *u* > *o*, als de fonetische omgeving die deze variant veroorzaakte veranderde. Bijvoorbeeld *fer* ‘man’ < **wer*: de oorspronkelijke variant wordt gefonemiseerd door het verdwijnen van de laatste lettergreep, < **werah* met een door *a* geneutraliseerde klinker in de eerste lettergreep, < **wirah* (< **wiros*). Ook deze klankwet ging op in beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen en werd alleen tegengehouden door een palatale tussenstaande medeklinker. Bij het in 1.3.2 al genoemde voorbeeld **monixlah* > **munixlah* > **munexlah* > OI *muinél* wordt de *u* niet verlaagd door de palatale tussenstaande *n* én omdat de *e* die het zou moeten veroorzaken zelf nog een geneutraliseerde variant was en dus nog geen verlaging veroorzaken kon.

1.3.5 Samengevat kan van Kortlandts chronologie gezegd worden dat eerst verhoging plaatsvond door neutralisatie van de klinker door een *i* of *u* in de volgende lettergreep. Als de fonetische context veranderde, werd deze variant gefonemiseerd. Een uitzondering in onbeklemtoonde lettergrepen is dat verhoging van *e* niet plaatsvond als deze voorgegaan werd door een nonpalatale medeklinker. Hierop volgde u-infectie en daarna verlaging. Ook deze laatste ontstond in eerste instantie als variant door het neutraliserende effect van een *o*, *a* of *e* in de volgende lettergreep. Later kon ook deze verandering gefonemiseerd worden door het veranderen van de fonetische context. In tegenstelling tot McCone en McManus is Kortlandt van mening dat de metafonie niet beperkt was tot de beklemtoonde lettergrepen.

1.4.1 McManus behandelt metafonie maar kort in zijn chronologie¹⁸, maar toont ons desalniettemin een andere interpretatie van het verschijnsel. Aan de hand van de voorbeelden **oli:na* en **tori:ma* zien we straks dat eerst verhoging plaatsvond en daarna verlaging. De klankwetten beginnen in de eerste lettergreep en werken zich van daar verder het woord door, bijvoorbeeld PI **oli:na*: > **olina* > **ulina* > **ulena* > OI *uilen* ‘elleboog’ en PI **tori:ma*: > **tori μ a* > **turi μ a* > **ture μ a* > OI *tuirem* ‘het uitrekenen’. Uit voorbeelden als Og. QRIMITIR < **kwremiteri*: en Og. RETAGIN < **RITAGENI* kunnen we afleiden dat ook McManus verhoging niet alleen tot de beklemtoonde lettergrepen beperkt.

1.4.2 U-infectie bestond volgens hem uit twee delen. Het ontstaan van korte *u*-diftongen vond alleen plaats in beklemtoonde op een na laatste lettergrepen, zo bijvoorbeeld OI *caur* ‘krijger’ < **karuts*, en het ontstaan van *u* in onbeklemtoonde op een na laatste lettergrepen, bijvoorbeeld OI *tomus* ‘het meten’ < **tomessus*.

¹⁸ McManus, Damian, *A Guide to Ogam*, Maynooth (1991) 87-88.

2. Het materiaal

2.1.1 Nu gekeken is naar wat anderen over het onderwerp geschreven hebben zal in dit hoofdstuk het materiaal zelf behandeld worden. Er is al een keer onderzoek gedaan naar dit verschijnsel door Wilhelm Hessen die voor zijn dissertatie toentertijd alle verhogingen en niet verhogingen van *o* naar *u* op een rijtje gezet en geanalyseerd heeft.¹⁹ Hij kwam tot de conclusie dat verhoging van *o* alleen plaatsvond bij de medeklinkers en medeklinkergroepen: *r, R, l, L, n, N, μ, m, β, b, δ, d, γ, g, k, Nd, μr, μl, mL, mb, dR, gL*. Dat zijn geleniëerde²⁰ en ongeleniëerde liquiden, nasalen en stemhebbende plosieven, de ongeleniëerde stemloze plosief *k*, de geleniëerde medeklinkergroepen *μr* en *μl* of ongeleniëerde *mL, dR, gL, Nd* en *mb*²¹. Thurneysen volgt hem hierin, maar voegt ook de medeklinkergroep *δβ* hieraan toe.²²

2.1.2 Zoals in de inleiding al gezegd werd, zullen alleen enkellettergrepige zelfstandige naamwoorden van de *o*-stamvervoeging behandeld worden. De term *o*-stam houdt in dat de woorden oorspronkelijk een uitgang op **-o-* hadden. Deze woorden lenen zich goed voor dit onderzoek door de Proto-Keltische genitivus **-i:* en dativus enkelvoud **-u:i* bij de mannelijke en onzijdige uitgangen en de nominativus **-i:* (< **-oi*), accusativus **-u:(n)s* en vocativus **-u:(n)s* meervoud bij alleen de mannelijke uitgangen die in de meeste gevallen verhoging veroorzaken. Zo bijvoorbeeld nom. ev. *son* ‘geluid’ < **sonos* < Lat. *sonus*, gen. ev. *suin* < **soni:*, dat. ev. *sun* < **sonu:i* en acc. mv. *sunu* < **sonu:(n)s*, maar acc. ev. *son n-* < **sonom* en dat. mv. *sonaib* < **sonobis*. Zoals we al eerder gezien hebben zijn er ook woorden die geen verhoging vertonen waar we dat wel verwachten, zoals *ech* ‘paard’, gen. ev. *eich* (en niet ***ich*).

2.2.1 Om aan een lijst van deze enkellettergrepige *o*-stammen te komen wordt de *Dictionnaire of the Irish Language* gebruikt. De eerste lijst met woorden die we daaruit halen is echter nog niet klaar voor analyse. Woorden die vatbaar lijken voor verhoging (ongeacht of ze het werkelijk doen of niet), maar eigenlijk verlaagd zijn, moeten eruit gefilterd worden. Voorbeelden van deze woorden zijn m. nom. ev. *fer* ‘man’, gen. ev. *fir* < **wiros*, **wiri:* en n. nom. ev. *col* ‘overtreding’, dat. ev. *cul* < **kulon*, **kulu:i*. Deze woorden zijn uit de voorlopige lijst van enkellettergrepige *o*-stammen verwijderd op basis van hun etymologie. Bij woorden waarvan de etymologie onbekend is kunnen we niet zien wat hun oorspronkelijke vorm was en we zullen deze daarom als voorzorgsmaatregel ook uit de lijst moeten schrappen. Bij een klein aantal woorden hebben we wél een etymologie, maar is het niet meer duidelijk of ze oorspronkelijk verhoogd waren of niet. Verhoogde en onverhoogde vormen bestaan bij

¹⁹ Wilhelm Hessen, *Zu den Umfärbungen der Vokale im Altirischen*, Halle (1912).

²⁰ *Leniëring* is een klankwet die verantwoordelijk was voor het verzwakken van medeklinkers tot hun korte of fricatieve equivalent. Zo werden *R, L, N, p, t, k, b, d, g, m* respectievelijk tot *r, l, n, b, d, g, β, δ, γ, β̃*.

²¹ Ibid. 69.

²² Rudolf Thurneysen, *A grammar of Old Irish*, revised and enlarged ed., vert. D.A. Binchy en Osborn Bergin (Dublin 1946). 47.

deze woorden naast elkaar. Ze zullen apart gezet worden en bij 2.2.3 uitvoerig bekeken worden. Er zou op basis van hun vroegste attestaties namelijk een aanname gemaakt kunnen worden van wat hun oorspronkelijke paradigma geweest zou zijn. Dan is tot slot nog op leenwoorden gelet die niet ten tijde van verhoging bestaan kunnen hebben, zoals bijvoorbeeld *gent* ‘heiden’ < Lat. *gens*^{23, 24}. Wat we uiteindelijk overhouden is een groep woorden die we in tweeën kunnen delen; één lijst met woorden die wel verhogen en één lijst met woorden die niet verhogen. Deze lijsten zijn in de Appendix terug te vinden.

2.2.2 Wat vermeld moet worden over de woorden die geleend zijn uit het Latijn, is dat de oorspronkelijke Latijnse grammaticale uitgangen vervangen werden door Ierse. Van de Latijnse mannelijke o-stam nominativus enkelvoud uitgang *-us* zou men namelijk verwachten dat deze verhoging veroorzaakt, dit is echter niet het geval. Dat hebben we bij het bovenstaande voorbeeld *son* ‘geluid’ al gezien, dat van Latijn *sonus* komt. Als de Latijnse nominatief enkelvoud uitgang behouden was, was deze klankwettig tot ***sun* geworden.

2.2.3 Bij de zeven woorden die wel en niet verhoging vertonen zal, zoals in 2.2.1 al vermeld werd, op basis van de dateringen van de teksten waarin ze staan, gepoogd worden uit te vinden wat hun originele paradigma was.

corp /korp/, m. gen. ev. *coirp* /korⁱpⁱ/ (*cuirp* /kurⁱpⁱ/ komt echter ook voor), < Lat. *corpus*. In de *Würzburg Glossen* en de *Milaan glossen* vinden we alleen de onverhoogde vormen terug. Dit duidt erop dat het oorspronkelijke paradigma onverhoogd was.²⁵

fol /folt/, m. dat. ev. *fult* /fult/ (maar ook een oude vorm in de *Würzburg Glossen*, *fol* /folt/), acc. mv. *fultu* /fultu/ ‘hoofdhaar’ < **wolto*-²⁶. Verhoogde vormen komen in handschriften uit de Middelerse periode, zoals *Lebor na hUidre* en *Leabhar Breac*. De glossen zijn duidelijk de oudere zodat gezegd kan worden dat de oorspronkelijke vorm niet verhoogd was.²⁷

gort (2) /gort/, m. gen. ev. *guirt* /gurⁱtⁱ/, maar dat. ev. *gourt* /gourt/ ‘klimop, naam van ogamletter g’ < **gorto*-²⁸. Het woord is alleen geattesteerd in het *Gele Boek van Lecan* en *Egerton 72*²⁹, het is dus niet duidelijk of verhoging wel of niet standaard is.³⁰

²³ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 359, kolom 70.

²⁴ Dat *gens* met *nt* geleend is, betekent dat het pas na verhoging geleend kan zijn omdat door een eerdere klankwet *nt* tot *dd* had moeten worden.

²⁵ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 152, kolom 480-481.

²⁶ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 427-428.

²⁷ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 324, kolom 277-278.

²⁸ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 164-165.

²⁹ George Calder, *Auraicept na n-Éces – The scholar’s primer*, Edinburgh (1917) 235.

³⁰ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 368, kolom 139.

port /port/, gen. ev. *puirt* /pur^tʲ/, maar ook nom. mv. *poirt* /por^tʲ/ 'plek, plaats' < Lat. *portus*. De *Würzburg Glossen* lijken met hun onverhoogde attestatie van acc. mv. *portu* de oudste te zijn zodat een aanname gedaan kan worden dat dit de oorspronkelijke staat was.³¹

ros (2) /ros/, gen. ev. *ruis* /rus^j/ (maar in *Leabhar Lecan*, *rois(s)* /ros^j/), 'vlaszaad'³² < **pro-s(ə)-to-*. De vroegste vorm komt al voor in de *Metrieke Dindshenchas*. Deze is verhoogd zodat we kunnen aannemen dat dit ook het oorspronkelijke paradigma weergeeft.³³

rosc /rosk/, n., als m. nom. pl. *ruisc* /rus^kʲ/ en *roisc* /ros^kʲ/ naast elkaar, 'oog'³⁴, < *(*p*)*ro-skw-* vgl. *sechithir* 'volgt', vgl. Nl. *zien* < **sekw-* 'volgen'. De eerste geattesteerde vorm is *rusc* en komt voor in het *Lebor na hUidre*, het is dus aannemelijk dat de verhoogde vorm ook de originele vorm was.

serg /s^ɛrg/, m. gen. ev. *sirg* /s^ɪr^gʲ/, maar ook één keer *seirg* /s^ɛr^gʲ/ en dat. ev. *seurc* /s^ɛurg/ 'uitputtende ziekte'³⁵ < **s^wergo-*³⁶. De oudste vorm, *seurc*, komt in de *Milan Glossen* al voor en daarom is het aannemelijk dat *serg* oorspronkelijk niet verhoogd.

2.3.1 Als al deze woorden in een tabel gezet worden (zie Appendix), kunnen een aantal dingen alvast geconstateerd worden. Allereerst bedraagt het totaal aantal woorden 52³⁷. Hiervan zijn 15 woorden niet verhoogd, dit is een percentage van 28,8%. Als we de woorden opsplitsen in een *e > i* groep en een *o > u* groep, krijgen we echter een heel ander beeld te zien. Bij de *e > i* groep zijn het 6 van de 12 woorden die niet verhogen, dus 50%. De groep van *o > u* bestaat in totaal uit 40 woorden waarvan er 11 niet verhoogd zijn, een percentage van 27,5%.

2.3.2 De medeklinkers *r*, *L*, *l* en *N* zijn, zoals uit de totalen in de tabel blijkt, goede geleiders voor verhoging. Woorden met *s* lijken ook naar verhoging te neigen. Bij *k*, *g*, *t* en *b* is duidelijk te zien dat die woorden altijd verhogen. De *x* en *θ* laten geen verhoging door, *ð* en *μ* wel. Woorden met de medeklinkergroepen *rk*, *rt*, *rp* en *rb* verhogen niet, woorden met *rd* wel en bij *rg* is het onduidelijk. *lg*, *lt* en *lb* laten alledrie verhoging door, *lk* niet. *nd* laat verhoging wel door. *sk* en *ng* laten geen verhoging door. Bij de medeklinkergroepen *ðg*, *ðb*, *ðβ* en *rn* wordt er wel verhoogd.

³¹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 497, kolom 196-197.

³² *Ibid.* 511, kolom 98.

³³ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l'irlandais ancien – Lettre R S*, Parijs (1974) R-43-R-44.

³⁴ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007). 512, kolom 101.

³⁵ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 538, kolom 190-191.

³⁶ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 363.

³⁷ De twee woorden, die wel en niet verhoging vertonen, waarvan niet gezegd kan worden wat hun oorspronkelijke vervoeging was, zijn niet meegeteld.

3. Conclusie

3.1.1 Het aantal woorden dat niet verhoogt waar men dit wel verwacht op basis van de aanname dat korte *e* en *o* tot korte *i* en *u* worden als er in de volgende lettergreep een *i* of *u* stond, is, zoals we in het vorige hoofdstuk al zeiden, een groep die 28,8% van het totaal uitmaakt, een duidelijke minderheid. Als we het geheel echter opsplitsen zien we dat bij woorden waar men verhoging van *e* naar *i* verwacht, verhoging bij 50% niet opgaat. Dit is in duidelijk contrast met waar met een verhoging van *o* naar *u* verwacht, 27,5%. Men moet alleen niet vergeten dat met een dergelijk klein aantal woorden bij *e > i* iedere attestatie flink meetelt.

3.1.2 We hebben onder 2.3.2 al kort besproken welke medeklinkers en medeklinkergroepen verhoging doorlieten en welke niet. Het beeld dat door de tabel geschapen is, is niet eenduidig als men de *e > i* en de *o > u* groep samen neemt. De *e > i* groep apart genomen, geeft wederom een duidelijk ander beeld. De medeklinkers en medeklinkergroepen die verhoging tegen lijken te houden, *r, x, rk, rg, rt, sk*, tonen geen uitzonderingen en andersom geldt voor de medeklinkers en medeklinkergroepen die verhoging doorlaten, *L, N, s, μ* en *δg*, hetzelfde. Weer is het probleem echter dat het aantal attestaties veel te klein is; we hebben lang niet alle mogelijke medeklinkercombinaties voor ons om een duidelijk beeld van de klankwet te kunnen scheppen. Het lijkt er op dat we er niet aan ontkomen de *o > u* groep erbij te betrekken. Ook al verdwijnt de totale eenduidigheid die *e > i* ons biedt, er zijn wel degelijk tendenzen te herkennen die door hun kwantiteit beter te onderbouwen zijn.

3.2.1 We zien bij de *r* dat een uitspraak op basis van alleen de *e > i* groep voorbarig was geweest. Het leek bij *e > i* het alsof *r* verhoging tegenhield, terwijl het tegendeel veel aannemelijker is als we de *o > u* woorden meerekenen. We hebben nu namelijk 4 attestaties voor wél verhoging tegenover 1 voor niet verhoging staan. De conclusie die we hieruit kunnen trekken is duidelijk, het lijkt een goede geleider te zijn voor verhoging. Hetzelfde lijkt ook te gelden voor de liquiden *L, l* en *N* en in iets mindere mate ook voor *s*. De enkele plosieven, *k, g, t* en *b*, tonen allemaal zonder uitzondering dat ze verhoging doorlaten. De stemloze fricatieven *x* en *θ* tonen dat ze verhoging niet geleiden, de stemhebbende fricatieven *δ* en *μ* tonen dat ze verhoging wel geleiden. Bij de medeklinkergroepen bestaande uit *r* plus stemloze plosief zien we dat *rk, rt* en *rp* geen verhoging doorlaten en bij de medeklinkergroepen bestaande uit *r* plus stemhebbende plosief dat het bij *rg* niet duidelijk is, *rd* duidelijk wél verhoogd en *rb* niet. De medeklinkergroepen die uit *l* plus plosief bestaan, stemhebbende *lg*, stemloze *lt* en stemhebbende *lb*, laten wel verhoging door. Stemhebbende *nd* laat verhoging ook door. Stemloze *sk* houdt verhoging tegen, stemhebbende *ng* doet dit ook, stemhebbende *δg, δb, δβ* en tot slot *rn* laten verhoging daarentegen wel door.

3.2.2 Als we dit vergelijken met de lijst van Hessen en Thurneysen in 2.1.1 zien we dat hun lijst, met medeklinkers die verhoging doorlaten, en de lijst die we uit de tabel halen, deels overeenkomen. De

medeklinkers en medeklinkergroepen *r, l, L, N, b, δ, μ, g, k, nd* en *δβ* komen in beide lijsten voor. Op de lijst Hessen en Thurneysen komen *t, rd, lg, lt, lb, δg, δb* en *rn* echter niet voor. Aan de lijst die in dit werkstuk behandeld wordt ontbreken *R, n, β, d, γ, μr, ml, mL, mb, dR* en *gL*. Nu zijn de medeklinkers en medeklinkergroepen die uit de lijst van dit werkstuk ontbreken te verklaren doordat alleen enkellettergrepige o-stammen behandeld zijn. Hessen daarentegen behandelt alle verhogingen van *o > u* uit de Oudierse Glossen en het *Lebor na hUidre*.³⁸ Om Hessens medeklinkers en medeklinkergroepen goed te kunnen vergelijken met die in dit stuk zou veel meer onderzoek gedaan moeten worden. Daar is hier helaas geen ruimte voor, maar het zou niet weggelaten moeten worden bij een vervolgonderzoek.

3.2.3 Terugkijkend naar 3.2.1 valt het op dat stemloze medeklinkers en medeklinkergroepen met een stemloze medeklinker de neiging hebben verhoging tegen te houden. Van de in totaal elf verschillende stemloze medeklinker(groepen), *s, k, t, x, θ, rk, rt, rp, lk, lt* en *sk*, laten er zeven geen verhoging door, namelijk *x, θ, rk, rt, rp, lk* en *sk*, en vier wel, namelijk *s, k, t, lt*. Daar tegenover lijken stemhebbende medeklinkers en stemhebbende medeklinkergroepen verhoging in het algemeen wel door te laten. Van de negentien medeklinkers en medeklinkergroepen *r, L, l, N, g, b, δ, μ, rg, rd, rb, lg, lb, nd, ηg, δg, δb, δβ* en *rn*, laten zestien wel verhoging door, namelijk *r, L, l, N, g, b, δ, μ, rd, lg, lb, nd, δg, δb, δβ* en *rn*, twee niet, *rb* en *ηg*, en zijn bij *rg* wel én niet doorlaten even vaak geattesteerd.

3.3.1 Door u-infectie ontstond, zoals in 1.1.3 al vermeld werd, een groep diftongen, namelijk *iu, eu, au* en *ou*. Deze laatste diftong is echter maar een paar keer geattesteerd, namelijk dat. ev. *routh* in de Würzburg glossen³⁹ en dat. ev. *gourt* in het Gele Boek van Lecan en Egerton 72⁴⁰. Waarschijnlijk is *ou* voor de Oudierse periode al tot *u* geworden; zo gaat dat. ev. *fus* gaat terug op een ouder **fous*.⁴¹

3.3.2 Zoals in 3.1.2 al opgemerkt is, is bij de *e > i* woorden in de tabel een duidelijke scheiding te zien tussen woorden die verhoogd zijn en woorden die dat niet zijn. Aangenomen dat de *o > u* woorden oorspronkelijk ook een duidelijke scheiding vertoonden, is er op een gegeven moment waarschijnlijk verwarring ontstaan over bij welke medeklinkers en medeklinkergroepen men diende te verhogen. De zojuist genoemde klankwet *ou > u* zou deze verwarring veroorzaakt kunnen hebben. Binnen een paradigma waar in eerste instantie nooit verhoogd was, leek het alsof er door verhoging een *u* in plaats van een *o* was komen te staan. Deze nieuwe verhoging zou zich van daaruit analogisch verspreid

³⁸ Wilhelm Hessen, *Zu den Umfärbungen der Vokale im Altirischen*, Halle (1912) 2.

³⁹ David Greene, *The diphtongs of Old Irish*, *Ériu* 27 (1976) 30.

⁴⁰ George Calder, *Auraicept na n-Éces – The scholar's primer*, Edinburgh (1917)235.

⁴¹ David Greene, *The diphtongs of Old Irish*, *Ériu* 27 (1976) 29-30.

kunnen hebben naar de vocatief en genitief enkelvoud en nominatief, vocatief en accusatief meervoud op basis van het verhogingsparadigma van de woorden die wél oorspronkelijk verhoging vertoonden.⁴²

3.3.1 Als we de analyse uit 3.2.3 generaliseren en aannemen dat de oorspronkelijke klankwet inhield dat verhoging alleen plaatsvond over een stemhebbende medeklinker of medeklinkergroep, dan zien we dat van de zeven medeklinker(groepen) vijf uit de $o > u$ lijst komen, namelijk *k*, *t*, *lt*, *rb* en *ŋg*. Uit lijst $e > i$ komt alleen *rg* en beide lijsten dragen bij aan de verwarring omtrent *s*.

3.3.2 Dat vijf van de zeven woorden uit de $o > u$ lijst komt sluit aan bij de verwachting uit 3.3.2 betreffende de verwarring die in het paradigma onstond door $ou > u$. Bij $e > i$ laat *rg*, waarvan men zou verwachten dat die vanwege zijn stemhebbendheid verhoging wel geleidt, geen verhoging door. Dit valt mogelijkwijs te verklaren aan de hand van de verwarring, die bij enkellettergrepige woorden met *o* ontstond, over welke medeklinker(groepen) wel en niet verhoging doorlieten. Het is aannemelijk dat de onzekerheid betreffende de regel oversloeg naar de *e*-woorden. De onduidelijkheid bij *s* zien we bij beide woordgroepen terug. Bij de attestatie van verhogende *s* bij de $e > i$ woorden is het wederom mogelijk dat de verwarring overgeslagen is van de $o > u$ woorden. De verhogende *s* bij de $o > u$ woorden zou wederom aan de $ou > u$ verwarring te wijten kunnen zijn.

3.4 We zien dus uiteindelijk wel degelijk een mogelijke verklaring voor de uitzonderingen op verhoging. Waarschijnlijk werd korte *e* of *o* respectievelijk tot korte *i* of *u* als er in de volgende lettergreep een *i* of *u* (kort of lang) stond en deze gescheiden werden door een stemhebbende medeklinker of medeklinkergroep. Uitzondering hierop onstonden waarschijnlijk door de verwarring die ontstond tussen een *u* door verhoging van *o* en een *u* die voortkwam uit de diftong *ou*, die ontstaan was door u-infectie. Er zullen echter nog veel meer woorden verzameld en in de tabel verwerkt moeten worden voordat een definitieve uitspraak betreffende het onderwerp gedaan kan worden.

⁴² Er zijn echter ook een aantal woorden die een nieuwe op de nominatief enkelvoud gebaseerde vorm overnamen, zo vinden we naast dat. ev. *routh* altijd *roth* en *nóóit* ***ruth*. Zie: David Greene, *The diphthongs of Old Irish*, *Ériu* 27 (1976) 29-30.

Bibliografie

- Calder, George, *Auraicept na n-Éces – The scholar's primer*, Edinburgh (1917).
- Greene, David, *The diphtongs of Old Irish*, *Ériu* 27 (1976).
- Hessen, Wilhelm, *Zu den Umfärbungen der Vokale im Altirischen*, Halle (1912).
- Kortlandt, Frederik, *The Old Irish Absolute and Conjunct Endings and Questions of Relative Chronology*, *Ériu* 30 (1979).
- Matasović, Ranko, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden Indo-European Etymological Dictionaries Series deel 9, Leiden (2009).
- McCone, Kim, *Towards a relative chronology of ancient and medieval Celtic sound change*, Maynooth (1996).
- McManus, Damian, *A Guide to Ogam*, Maynooth (1991).
- Schrijver, Peter, *Studies in British Celtic Historical Phonology*, Amsterdam (1995).
- Thurneysen, Rudolf, *A grammar of Old Irish*, revised and enlarged ed., vert. D.A. Binchy en Osborn Bergin (Dublin 1946).
- *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007).
- Vendreyes, J., E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l'irlandais ancien – Lettre B*, Parijs (1981), *Lettre C*, Parijs (1987), *Lettre D*, Parijs (1996), *Lettre M N O P*, Parijs (1960), *Lettre R S*, Parijs (1974), *Lettre T U*, Parijs (1978).

Appendix

De klankwet *raising*

Appendix BA-werkstuk

Linus Ezechiël Band

3149943

Keltische Talen en Cultuur

Universiteit Utrecht

05-07-2010

Wel verhoogde woorden

bolg /bolg/, m. gen. ev. *builg* /bulⁱg^j/ ‘zak, buik, blaasbalg’⁴³ < **bolgo*-⁴⁴

cenn /kⁱeN/, n. dat. ev. *ciunn* /kⁱiuN/, gen. ev. *ceinn* /kⁱeN^j/ alleen in Vroeg Modern Iers, ‘hoofd’⁴⁵ < **k^wenno*-⁴⁶

cloc /klog/, m. gen. ev. *cluic* /klug^j/ ‘klok’ < L. Lat. *cloc(c)a*⁴⁷

cnes /kⁿies/, m. gen. ev. *cnis* /kⁿis^j/ ‘huid’⁴⁸ < **knet-to*-⁴⁹

cnocc /knok/, m. nom. mv. *cnuic* /knuk^j/ ‘buil’⁵⁰ < **knokko*-⁵¹

coll /koL/ (1), m. gen. ev. *cuill* /kuL^j/ ‘hazelaar’⁵² < **koslo*-⁵³

cor /kor/, m. gen. ev. *cuir* (ook cora) ‘het plaatsen’⁵⁴ < **koro*-⁵⁵

corn /korn/, m. nom. mv. *cuirn* /kurⁿj/, ‘hoorn’⁵⁶ < Lat. *cornu*⁵⁷

dolb /dolb/, m. gen. ev. *duilb* /dulⁱb^j/ ‘tovenarij’⁵⁸ < **dolwo*-⁵⁹

donn /doN/, m. dat. ev. *dunn* /duN/ ‘opperhoofd, edelman’⁶⁰, vgl. Gall. *Donno-tauros*, persoonsnaam ‘edele stier’.⁶¹

fodb /foðβ/ (2), m. dat. ev. *fudb* /fuðβ/ ‘het snijden’⁶², < **wodwo*-⁶³

⁴³ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 78, kolom 138-139.

⁴⁴ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 70.

⁴⁵ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 107-108, kolom 120-127.

⁴⁶ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre C*, Parijs (1987). C-66.

⁴⁷ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 122-123, kolom 246-247.

⁴⁸ *Ibid.* 125, kolom 267.

⁴⁹ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre C*, Parijs (1987). C-131.

⁵⁰ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 125, kolom 269.

⁵¹ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 211-212.

⁵² *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 132, kolom 326.

⁵³ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre C*, Parijs (1987). C-158.

⁵⁴ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 150-151, kolom 470-473.

⁵⁵ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 217.

⁵⁶ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 152, kolom 479.

⁵⁷ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre C*, Parijs (1987). C-210.

⁵⁸ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 241, kolom 327.

⁵⁹ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 95.

⁶⁰ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 243, kolom 349.

⁶¹ J. Vendreyes, P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre D*, Parijs (1996). D-171-D-272.

gort (1) /gort/, m. dat. ev. *gurt* /gurt/, ‘veld’⁶⁴ < **gorto*-⁶⁵

lem /lʲeμ/, m. gen. ev. *lim* /lʲiμʲ/ ‘iep’⁶⁶ < **lemo*-, bijvoorbeeld in de Gallische stamnaam *Lemo-vices*

loc /lok/, m. dat. ev. *lucc* /luk/ ‘plaats’⁶⁷ < Lat. *locus*

lorc /lorg/, n. dat. ev. *lurcc* /lurg/ ‘spoor, pad’⁶⁸, < **lorgo*-⁶⁹

medc /mʲeðg/, m. gen. ev. *midc* /mʲiðgʲ/ ‘wei (zuivel)’⁷⁰ < **mezgo*-⁷¹

mell /mʲeL/, m. dat. ev. *miull* /mʲiuL/ ‘bal, zwelling’⁷² < **mel-no*-⁷³

mod /moð/, n. acc. mv. *mudu* /muðu/ ‘manier’ < Lat. *modus*⁷⁴

mol /mol/, (2), m. gen. ev. *muil* /mulʲ/ ‘een herhalend refrein of geluid’⁷⁵ < **molp*-⁷⁶

molt /molt/, m. gen. ev. *muilt* /mulʲtʲ/ ‘(gecastreerde) ram’⁷⁷, < **molto*-⁷⁸

odb /oðb/, m. acc. mv. *udbu* /uðbu/ ‘knobbel, tak’⁷⁹, < **ozbo*⁸⁰

onn /oN/, m. gen. ev. *uinn* /uNʲ/, ‘dennenboom’⁸¹, kan verbonden zijn met *uinnius* ‘es’ < **osn*-, maar dan zonder verhogend suffix.⁸²

ord(d) (1) /ord/, m. gen. ev. *úirt* /urʲdʲ/ ‘(volg)orde’ < Lat. *ordo*⁸³

⁶² *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 316, kolom 212.

⁶³ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 426-427.

⁶⁴ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 368, kolom 139.

⁶⁵ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 164-165.

⁶⁶ *Ibid.* 427, kolom 95.

⁶⁷ *Ibid.* 437, kolom 174-176.

⁶⁸ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 441, kolom 206-208.

⁶⁹ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 244.

⁷⁰ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 456, kolom 78-79.

⁷¹ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960). M-28.

⁷² *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 458, kolom 95.

⁷³ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960). M-33.

⁷⁴ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 466, kolom 155-156.

⁷⁵ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 467, kolom 161.

⁷⁶ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960) M-61-M62.

⁷⁷ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 467, kolom 163.

⁷⁸ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 275.

⁷⁹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 485, kolom 98.

⁸⁰ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 296.

⁸¹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 491, kolom 147.

⁸² J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960) O-25, *Ibid. Lettre T U*, Parijs (1978) U-20.

⁸³ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 492, kolom 154-155.

ord(d) (2) /ord/, m. dat. ev. *urd* /urd/ ‘mokerhamer’⁸⁴, < **ordo/a*:-⁸⁵

pell (1) /pʲeL/, m. nom. mv. *pill* /pʲiLʲ/ ‘dierenhuid, deken’ < Lat. *pellis*⁸⁶

scor /skot/, m. gen. ev. *scuir* /skurʲ/, ‘het uitspannen (van paarden)’⁸⁷ < **skor*-⁸⁸

Scot /skot/, m. nom. mv. *Scuit* /skutʲ/, ‘Schot, Ier’ < Lat. *Scot(t)us*⁸⁹

sond /sond/, m. dat. ev. *sunN* /suN/ (< *-nd), ‘staak, post, knuppel’⁹⁰ < **spondo*-⁹¹

sop /sob/, m. acc. mv. *supu* /subu/, ‘pluk’ < ON *soppr*⁹²

tor (1) /tor/, m. dat. ev. *tur* /tur/, ‘verdriet’⁹³ < **toro*-⁹⁴

tor (3) /tor/, m. dat. ev. *tur* /tur/, ‘menigte’⁹⁵ < **toro*-⁹⁶

torc (3) /tork/, m. dat. ev. *turc* /turk/, ‘*torc*’⁹⁷ < Lat. *torquēs*⁹⁸

trop /trob/, m. dat. ev. *trup* /trub/, ‘troop’ < Lat. *tropus*⁹⁹

⁸⁴ Ibid. 492, kolom 155.

⁸⁵ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 300.

⁸⁶ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 495, kolom 180.

⁸⁷ Ibid. 527, kolom 102-103.

⁸⁸ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre R S*, Parijs (1974) S-57-S-58.

⁸⁹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 527, kolom 104.

⁹⁰ Ibid. 557-558, kolom 344-345.

⁹¹ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre R S*, Parijs (1974) S-172.

⁹² *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 558, kolom 364.

⁹³ Ibid. 600, kolom 251.

⁹⁴ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre T U*, Parijs (1978) T-111.

⁹⁵ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 600, kolom 252.

⁹⁶ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre T U*, Parijs (1978) T-111.

⁹⁷ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 601, kolom 259.

⁹⁸ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre T U*, Parijs (1978) T-116.

⁹⁹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 609, kolom 320.

Niet verhoogde woorden

bonn /boN/, m. nom. mv. *boinn* /boN^j/ ‘geldstuk; groat’¹⁰⁰ < Lat. *pundus*¹⁰¹

coll (2) /koL/, n. gen. ev. *coill* /koL^j/, ‘vernietiging’¹⁰² < **koldo*-¹⁰³

derc /d^jerk/, n. dat. ev. *deirc* /d^jer^k^j/, ‘gat’¹⁰⁴ < **derk*-¹⁰⁵

ech /ex/, m. gen. ev. *eich* /ex^j/, ‘paard’¹⁰⁶ < **ek^wo*-¹⁰⁷

folc /folk/, m. nom. mv. *foilc* /fo^lk^j/, ‘zwarte regen, nat weer’¹⁰⁸ < **wolk^w*-

fos(s) (1) /fos/, m. gen. ev. *foiss* /fos^j/ (later ook *fuis* /fus^j/), ‘rust’¹⁰⁹ < **wosso*- < **ufo-sto*-¹¹⁰

ner /n^jer/, m. gen. ev. *neir* /n^jer^j/, ‘wild zwijn’ (poëtisch)¹¹¹ < **ner*-¹¹²

nert /n^jert/, n. gen. ev. *neirt* /n^jer^t^j/, ‘kracht’¹¹³ < **ner-to*-¹¹⁴

ong /onj/, m. nom. mv. *oing* /on^jg^j/, ‘verdriet’ (poëtisch en archaïsch)¹¹⁵ < **engh*-¹¹⁶

orb(b) /orb/, m. gen. ev. *oirb* /or^b^j/, ‘erfgoed’¹¹⁷ < **orbo*-¹¹⁸

orc (1)/ork/, m. nom. mv. *oirc* /or^k^j/, ‘big’¹¹⁹ < **porko*-¹²⁰

¹⁰⁰ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 79, kolom 143.

¹⁰¹ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre B*, Parijs (1980). B-69-B-70.

¹⁰² *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 132-133, kolom 326-327.

¹⁰³ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre C*, Parijs (1987). C-158.

¹⁰⁴ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 204, kolom 33.

¹⁰⁵ ¹⁰⁵ J. Vendreyes, P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre D*, Parijs (1996) D-55-D-56.

¹⁰⁶ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 261, kolom 27-28.

¹⁰⁷ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 114.

¹⁰⁸ *Ibid.* 322-323, kolom 266-267.

¹⁰⁹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 337, kolom 379-380.

¹¹⁰ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 404.

¹¹¹ *Ibid.* 477, kolom 35.

¹¹² J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960). N-10-N-11.

¹¹³ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 477, kolom 35-36.

¹¹⁴ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960). N-10-N-11.

¹¹⁵ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 491, kolom 146.

¹¹⁶ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960). O-24.

¹¹⁷ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 491, kolom 152.

¹¹⁸ Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden (2009) 299.

¹¹⁹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 492, kolom 153.

resc /rʲesk/, m. gen. ev. *reisc* /rʲeskʲ/, ‘babbelzucht’¹²¹ *rV-sek^{w122}

roth /roθ/, m. nom. mv. *roith* /roθʲ/, ‘iets ronds, wielvormigs’¹²³ < *rot-o-¹²⁴

¹²⁰ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre M N O P*, Parijs (1960). O-28.

¹²¹ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 505, kolom 49.

¹²² J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre R S*, Parijs (1974). R-22, S-64.

¹²³ *Dictionary of the Irish language – Compact Edition*, Dublin (2007) 512, kolom 103-104.

¹²⁴ J. Vendreyes, E. Bachellery en P.-Y. Lambert (red.), *Lexique étymologique de l’irlandais ancien – Lettre R S*, Parijs (1974). R-46.

	e > i			o > u			Totaal	
	Verhoogd	Niet verh.	Beide	Verhoogd	Niet verh.	Beide	Verhoogd	Niet verh.
r		1		4			4	1
L	2			1	1		3	1
l				1			1	
N	1			2	1		3	1
s	1			(+1)*	1	1 ⁱ	1 (+1)*	1
k				2			2	
g				1			1	
t				1			1	
b				2			2	
x		1						1
θ					1			1
ð				1			1	
μ	1						1	
rk		1		1	1		1	2
rg		(+1)*	1 ⁱⁱ	1			1	(+1)*
rt		1		1	(+1)*	1 ⁱⁱⁱ , 1 ^{iv}	1	1 (+1)*
rd				2			2	
rp					(+1)*	1 ^v		(+1)*
rb					1			1
lk					1			1
lg				1			1	
lt				1	(+1)*	1 ^{vi}	1	(+1)*
lb				1			1	
nd				1			1	
sk		1		(+1)*		1 ^{vii}		1(+1)*
ŋg					1			1
ðg	1						1	
ðb				1			1	
ðβ				1			1	
rn				1			1	
Totaal	6	5 (6)	1	27 (29)	8 (11)	6	31 (32)	12 (15)

* De (+1) zijn de meegetelde vormen die verhoging én niet verhoging vertonen, maar wel naar één van de twee neigen.

ⁱ *ros* (2) neigt naar oorspronkelijk wel verhoogd.

ⁱⁱ *serg* neigt naar oorspronkelijk niet verhoogd.

ⁱⁱⁱ Vormen van *gort* lopen al vroeg door elkaar, niet duidelijk of het oorspronkelijk verhoogd was of niet.

^{iv} Onverhoogde vormen lijken de oorspronkelijke te zijn bij *port*.

^v De oudste attestaties van *corp* tonen ons duidelijk een onverhoogd paradigma.

^{vi} *fol* neigt naar oorspronkelijk niet verhoogd.

^{vii} *rosc* neigt naar oorspronkelijk wel verhoogd.